

*А. Резнікова,
студентка,
О. Гуманкова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ РЕЦЕПТИВНИХ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ ПОВНОЇ ФІЗИЧНОЇ РЕАКЦІЇ

Актуальність проблеми. Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти в Україні свідчать про зростання інтересу до раннього навчання іноземних мов. Дошкільний вік є сприятливим періодом для засвоєння мовного матеріалу: дитина легко наслідує, має гнучку пам'ять і природну схильність до ігрової діяльності, що створює сприятливі умови для оволодіння лексикою іноземної мови. Попри це, питання добору ефективних методів формування лексичних навичок у дітей дошкільного віку залишається актуальним і потребує подальшого теоретичного і практичного обґрунтування.

Аналіз досліджень. Теоретичні засади формування англомовної лексичної компетентності та лексичних навичок, як її невід'ємної складової визначено та охарактеризовано у наукових дослідженнях багатьох представників сучасної науки: О. Бігич, Н. Бориско, Г. Борецької, К. Деркач, Г. Подосиннікової, А. Сембрат, С. Смоліної та інших. Методичні основи навчання іноземної мови дітей дошкільного віку в українському освітньому контексті досліджували О. Кулікова, Т. Марчій-Дмитраш, Н. Трофаїла Т. Шкваріна, які обґрунтували зміст, форми та прийоми освітньої діяльності з навчання англійської мови дітей дошкільного віку. У дослідженнях зазначених науковців також значна увага приділяється формуванню саме англомовної лексичної компетентності у дітей під час організації освітньої діяльності з навчання англійської мови у закладах дошкільної освіти (ЗДО) та, відповідно, лексичних навичок, які становлять вагому її складову. Дослідники постійно здійснюють пошук у сфері оптимізації формування у дітей дошкільного віку англомовних лексичних навичок шляхом використання ефективних методів та прийомів навчання.

Зарубіжні науковці Дж. Річардс, Т. Роджерс, К. Ал-Харрасі підкреслюють ефективність використання методу повної фізичної реакції, розробленого американським дослідником Дж. Ашером, як засобу навчання іноземної мови на ранньому етапі. Проте, питання цілеспрямованого використання зазначеного методу для формування рецептивних лексичних навичок у дітей дошкільного віку залишається недостатньо дослідженим, що й визначає актуальність цієї статті.

Мета статті – теоретично обґрунтувати доцільність використання методу повної фізичної реакції для формування рецептивних лексичних навичок у дітей дошкільного віку та запропонувати ігрові завдання на основі цього методу, прийнятні для впровадження на заняттях з англійської мови в ЗДО.

Виклад основного матеріалу. У методиці навчання іноземних мов лексична компетентність розглядається як здатність людини до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань і лексичної усвідомленості [1]. У структурі лексичної компетентності виокремлюють рецептивні та продуктивні лексичні навички. Рецептивні лексичні навички – це автоматизоване сприймання й розуміння лексичної одиниці в усному та писемному мовленні [1, с. 216]. Саме рецептивні навички формуються першими, випереджаючи продуктивні, що відповідає природному механізму засвоєння мови. Для дітей дошкільного віку пріоритетним є формування рецептивних навичок: дитина спочатку вчиться розуміти слово на слух і реагувати на нього, і лише згодом – відтворювати його самостійно.

Одним із методів, що органічно відповідає цій закономірності, є метод повної фізичної реакції (МПФ). Метод повної фізичної реакції ґрунтується на координації мовлення і фізичних рухів: педагог дає команди іноземною мовою, а діти реагують на них цілісними тілесними діями [2]. Зазвичай діти так засвоюють основи рідної мови через взаємодію з батьками: дорослі звертаються до них, а діти фізично реагують на почуте. При цьому мовленнєве продукування з боку дітей виникає значно пізніше, ніж розуміння.

Дж. Ашер стверджував, що від однієї третини до половини мовного інпуту, який чують маленькі діти, має форму команд. Діти реагують на ці команди фізично, активуючи праву півкулю мозку, пов'язану з руховою активністю. Права півкуля здатна відразу засвоювати нові мовні елементи без тривалого аналізу лівою півкулею [3].

Метод повної фізичної реакції розроблено з урахуванням досягнень психології розвитку, теорії навчання та гуманістичної педагогіки. Дослідження з дітьми дошкільного віку, показало, що МПФ не лише допомагає дітям швидко зрозуміти нову мову і зберегти її в довготривалій пам'яті, але й дозволяє навчатися в умовах «нульового стресу» [4].

Дж. Ашер сформулював три ключових принципи МПФ [5]:

- Координація мовлення й дії: розуміння мовлення розвивається через рухові реакції на команди педагога («Stand up», «Point to the cat», «Touch the apple»).
- Пріоритет розуміння над говорінням: діти спочатку засвоюють мову рецептивно, слухаючи команди й виконуючи відповідні дії, і лише потім переходять до продукування власних висловлювань.
- Зниження тривожності: фізична активність, ігровий характер занять і відсутність примусу до негайного говоріння знижують мовленнєву тривожність, що особливо важливо для дітей дошкільного віку.

Г. Браун зазначав, що МПФ є особливо ефективним для роботи з дітьми, оскільки: відповідає природній схильності до рухової активності; робить абстрактні словесні значення конкретними через тілесний досвід; забезпечує природне повторення лексики без механічного заучування [5, с. 27].

Для формування рецептивних лексичних навичок у дітей дошкільного віку МПФ має такі ключові переваги:

- по-перше, метод відповідає природному механізму засвоєння мови: рецептивні навички (аудіювання) розвиваються до продуктивних (говоріння); - по-друге, метод активізує обидві півкулі мозку, що підвищує ефективність навчання молодших дітей;

- по-третє, фізична реакція на слово є природною формою демонстрації розуміння, яка доступна дітям дошкільного віку ще до розвитку усних мовленнєвих навичок.

М. Філліпс у посібнику для педагогів, що працюють із маленькими дітьми, описує широкий спектр МПФ-завдань: від простих рухових реакцій на команди до більш складних завдань типу «Listen and draw», «Listen and colour», «Listen and sequence», які поєднують аудіювання з продуктивною зображувальною діяльністю [6, с. 17–19]. Саме ці завдання становлять особливий інтерес для дошкільного навчання англійської мови, оскільки малювання і розфарбування є для дітей цього віку природними і улюбленими видами діяльності. Науковці підкреслюють, що ефективність МПФ у роботі з дітьми дошкільного віку пояснюється також його відповідністю принципу наочності: зв'язок слова з предметом чи дією встановлюється безпосередньо, минаючи рідну мову, що сприяє більш міцному засвоєнню лексичних одиниць.

На основі теоретичного аналізу методу МПФ та особливостей формування рецептивних лексичних навичок у дітей дошкільного віку пропонуємо завдання відповідної спрямованості.

Завдання №1 «Listen and Draw» (тема «Vegetables and Fruits»).

Мета: формування рецептивних лексичних навичок розпізнавання і розуміння назв овочів та фруктів на англійській мові.

Матеріали: аркуші паперу із зображенням кошика, кольорові олівці для кожної дитини.

Хід виконання. Педагог повторює з дітьми лексичний матеріал по темі за допомогою наочності (реальні овочі/фрукти або яскраві картки): показує предмет, називає його англійською та просить дітей повторити назву хором. Після повторення лексичних одиниць педагог переходить до МПФ-завдання: «Take your pencil. I'll say a word – you draw the fruit or vegetable in the basket!». Педагог називає слова по одному: «apple», «carrot», «banana», «tomato», «orange», «cucumber». Діти слухають і малюють відповідний предмет.

Після виконання завдання педагог показує «правильний» малюнок або реальний предмет і запитує: «Show me the apple, carrot, banana...» – діти піднімають малюнки. Це забезпечує зворотний зв'язок без примусу до говоріння, що є класичним механізмом формування рецептивних навичок за методом МПФ.

Завдання №2 «Listen and Color» (тема «Animals»).

Мета: формування рецептивних лексичних навичок розпізнавання і розуміння назв тварин англійською мовою.

Матеріали: роздруковані аркуші з контурними зображеннями тварин (cat, dog, rabbit, bear, fox, elephant, lion, frog), кольорові олівці.

Хід виконання. Кожна дитина отримує аркуш із контурними зображеннями кількох тварин. Педагог називає тварину англійською мовою і дає команду розфарбувати її: «Colour the cat orange», «Colour the elephant grey». На

початковому етапі педагог супроводжує команди показом картки. Поступово візуальна підказка прибирається, і дитина орієнтується лише на почуте слово.

Варіант ускладнення: педагог дає команди у довільному порядку, щоб виключити здогадку за послідовністю. Зв'язок з МПФ виявляється у тому, що дитина фізично реагує на почуте (розфарбовує конкретну тварину), що є прямою демонстрацією рецептивного розпізнавання лексичної одиниці.

Узагальнюючи теоретичний аналіз та запропоновані практичні завдання, виокремимо педагогічні умови, за яких МПФ забезпечить ефективне формування рецептивних лексичних навичок у дітей дошкільного віку:

- Рецептивне опрацювання лексики має відбуватись після того як її було попередньо семантизовано та асимільовано дітьми;
- Візуальна підтримка. На початкових етапах обов'язковою є візуальна підтримка – картки, реальні предмети, жести педагога, сімультанне виконання завдань разом з дошкільниками;
- Ігрова атмосфера. Усі завдання мають відбуватися в атмосфері гри і позитивних емоцій, без оцінювання помилок і тиску на дітей.

Висновок. Метод повної фізичної реакції є теоретично обґрунтованим і ефективним засобом формування рецептивних лексичних навичок у дітей дошкільного віку. Він відповідає природному механізму засвоєння мови – від рецепції до продукції; знижує тривожність дітей; активує обидві півкулі мозку і забезпечує міцне засвоєння лексики через поєднання мовного стимулу з фізичною дією. Перспективами подальших досліджень є розробка методичних рекомендацій для працюючих вихователів щодо використання МПФ на заняттях англійської мови в ЗДО.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Al Harrasi K. T. S. Using "Total Physical Response" with Young Learners in Oman // *Childhood Education*. 2014. Vol. 90, №. 1. P. 36–42. <https://doi.org/10.1080/00094056.2014.872513>
3. Asher J. J. Learning another language through actions: the complete teacher's guidebook. *Los Gatos CA, Sky Oaks Productions*. 2009. 324 s.
4. Duan Y. The Application of Total Physical Response Method (TPR) in Preschool Children's English Teaching // *Theory and Practice in Language Studies*. 2021. Vol. 11. P. 1323–1333. <https://doi.org/10.17507/tpls.1110.22>
5. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching. 4th ed. New York, Addison Wesley Longman. 2000. 352 s.
6. Phillips S. Young Learners. *Oxford, Oxford University Press*. 2003. 176 s.